

Na podlagi prvega odstavka 41. člena Statuta Univerze v Novem mestu (št. UNM-38-2/2022) je Komisija za etiko v raziskavah, ki vključujejo delo z ljudmi na seji dne 07.07.2022 sprejela naslednji

Pravilnik o merilih in delovanju komisije za etiko v raziskavah, ki vključujejo delo z ljudmi

I. Splošne določbe

1. člen (predmet urejanja)

S temi pravili se urejajo:

- merila za presojo etične ustreznosti raziskovalnih projektov in raziskav, ki potekajo na UNM in za katere po presoji Komisije za etiko v raziskavah, ki vključujejo delo z ljudmi (v nadaljevanju KER), ni potrebna presoja državne komisije za etiko,
- vrste presoj,
- elementi vloge in postopek obravnave vlog ter
- spremljanje ustreznosti izvedbe raziskav, za katere je Komisija za etiko v raziskavah, ki vključujejo delo z ljudmi izdala potrdilo o etični ustreznosti.

2. člen

V tem pravilniku uporabljeni izrazi, zapisani v moški slovnični obliki, so uporabljeni kot nevtralni za moške in ženske.

3. člen (pojmi in njihov pomen)

V tem pravilniku uporabljeni pojmi imajo naslednji pomen:

- KER je komisija Univerze v Novem mestu, ki sprejema, obravnava in odloča o vlogah za presojo etične ustreznosti raziskovalnih projektov in raziskav, za katere ni potrebna presoja državne komisije za etiko.
- Državne komisije za etiko so komisije, ki so ustanovljene na državnem nivoju s pristojnostjo izvajati presoje o etičnosti določenih vrst raziskav. To je na primer Komisija Republike Slovenije za medicinsko etiko in Etična komisija za poskuse na živalih.
- Etična ustreznost je skladnost raziskave s ključnimi etičnimi kodeksi kot na primer:
  - Evropski kodeks raziskovalne integritete,
  - Helsinška deklaracija 2013,
  - Kodeks etike v zdravstveni negi in oskrbi Slovenije,
  - Kodeks etike fizioterapevtov.
- Raziskave se razlikujejo po obsegu in vrsti udeležbe udeležencev ter v naravi in obsegu potencialnih tveganj, katerim bi lahko bili udeleženci izpostavljeni med

sodelovanjem v raziskavi. Vrste presoj etične ustreznosti raziskav se glede na zgornje dejavnike zato delijo na:

- A.) Raziskave brez tveganja,
- B.) Raziskave z zanemarljivim tveganjem,
- C.) Raziskave, ki presegaajo zanemarljivo tveganje.

- Vlagatelj je zaposleni ali študent UNM, ki odda vlogo za presojo etične ustreznosti raziskovalnega projekta ali raziskave, ki potekajo na UNM, za katere niso pristojne državne komisije za etiko. V kolikor vlagatelj ni odgovorni raziskovalec raziskave, mora imeti soglasje odgovornega raziskovalca, da ga zastopa v komunikaciji s KER. Če je vlagatelj študent, mora imeti soglasje mentorja.
- *Odgovorni raziskovalec* je oseba, ki vodi predlagano raziskavo in je odgovorna za njeno zasnovu, pripravo in izvedbo. Odgovorni raziskovalec v primeru raziskovalnega projekta, ki vključuje več raziskav, je nosilec raziskovalnega projekta oziroma vodja projektnega tima raziskovalnega projekta na UNM.
- Raziskovalec je oseba, ki sodeluje in vsebinsko sooblikuje raziskavo pri posamični ali pri vseh njenih fazah.
- Izvajalec je fizična ali pravna oseba, ki po navodilih nosilca raziskovalnega projekta oziroma odgovornega raziskovalca raziskave izvaja specifične naloge za izvedbo posamične ali več faz raziskave.
- Udeleženec je oseba, katere podatke se v raziskavi zbira in analizira.
- Predmet raziskave je objekt, katerega podatke se v raziskavi zbira in analizira.
- Izjava o zavestni in svobodni privolitvi udeleženca za sodelovanje v raziskavi je sporazum med udeležencem in / ali njegovim zakonitim zastopnikom in raziskovalcem, s katerim raziskovalec zagotovi, da je udeleženec seznanjen z vsemi ključnimi elementi raziskave, udeleženec pa daje raziskovalcu dovoljenje, da zbere potrebne podatke in jih uporabi za namen raziskave.

4. člen (predmet obravnave)

Etično se presojajo raziskovalni projekti ali raziskave, ki vsebujejo etične dileme. Te lahko vključujejo zbiranje osebnih podatkov, interakcijo z ljudmi, živalmi ali okoljem ter dediščino, razen tistih, ki bodisi ne potrebujejo presoje KER bodisi potrebujejo presojo državnih komisij za etiko.

II. Vrste presoj etične ustreznosti raziskav

5. člen

Raziskave se razlikujejo po obsegu in vrsti udeležbe udeležencev ter v naravi in obsegu potencialnih tveganj, katerim bi lahko bili udeleženci izpostavljeni med sodelovanjem v raziskavi. Vrste presoj etične ustreznosti raziskav se glede na zgornje dejavnike zato delijo na:

A.) Raziskave brez tveganja

To so raziskave, ki ne presegajo običajnih vsakodnevnih aktivnosti udeležencev ali zahtevajo le njihovo minimalno udeležbo in se v tem okviru ne zbirajo občutljivi osebni podatki, ki bi lahko privedli do identifikacije konkretne osebe.

Sem spadajo tudi opazovalne študije, ki ne pomenijo vdora v zasebnost ali posega v človekove pravice in dostojanstvo opazovanih oseb.

B.) Raziskave z zanemarljivim tveganjem za udeležence

To so raziskave, ki presegajo običajne poklicne, izobraževalne, prostčasne in druge aktivnosti udeležencev, zahtevajo njihovo aktivno udeležbo oziroma se v raziskavi zbirajo občutljivi osebni podatki udeležencev. Obseg in vrsta potencialnih tveganj za udeležence ne presega obremenitev, ki jim je posameznik izpostavljen v vsakdanjem življenju.

C.) Raziskave, ki presegajo zanemarljivo tveganje

To so raziskave, ki vključujejo elemente, ki presegajo zanemarljivo tveganje ali pa jih iz drugih razlogov člani KER ocenjujejo kot raziskave z več etičnimi dilemami.

III. Elementi vloge za etično presojo

6. člen

Vloga za etično presojo raziskave ali raziskovalnega projekta obsega dva dokumenta. Obrazec za etično oceno raziskave ali raziskovalnega projekta pri Komisiji za etiko v raziskavah, ki vključujejo delo z ljudmi in Izjavo o zavestni in svobodni privolitvi za sodelovanje v raziskavi.

1. Obrazec za etično oceno raziskave ali raziskovalnega projekta pri Komisiji za etiko v raziskavah, ki vključujejo delo z ljudmi

Obrazec za etično oceno raziskave ali raziskovalnega projekta pri Komisiji za etiko v raziskavah, ki vključujejo delo z ljudmi (v nadaljevanju: obrazec) se pripravi na predvidenih obrazcih KER, in sicer v slovenskem ali angleškem jeziku. V obrazcu vlagatelj poda temeljne informacije o raziskavi, opredeli in utemelji potrebno vrsto obravnave ter izpostavi in pojasni morebitne posebnosti. Vlagatelj tudi predstavi zasnovo raziskave z vsemi bistvenimi elementi, relevantnimi za njeno etično presojo.

2. Izjava o zavestni in svobodni privolitvi za sodelovanje v raziskavi

Iz vsebine obrazca mora biti razvidno, da se oseba vključuje v raziskavo prostovoljno, brez pritiska; da je seznanjena; da je razumela pojasnila, ki jih je prejela, da je imela možnost pridobiti dodatna pojasnila; da je seznanjena, da lahko izstopi iz raziskave brez pojasnila; v kolikor gre za poseg v zdravstveno obravnavo še zagotovilo, da to ne bo vplivalo na nadaljnjo ustrezno zdravstveno obravnavo in na odnos zdravnika; da ima raziskovalec pravico, da prekine raziskavo; da je obveščena, da je za eventualno škodo na zdravju, ki bi nastala zaradi raziskave, dodatno zavarovana.

Sodelujočim v raziskavi ali njegovemu zakonitemu zastopniku je potrebno po predhodnem razgovoru zagotoviti dovolj časa, da lahko razmisli o svoji odločitvi, da bo sodeloval v raziskavi. Obrazec naj podpiše v navzočnosti raziskovalca v dveh izvodih. Če povabljeni v raziskavo ni sposoben privoliti sam, se zanjo zaprosi njegovega zakonitega zastopnika. (gl. Zakon o pacientovih pravicah (Uradni list RS, št. 15/8 in 55/17) posebej 37. člen. Upošteva tudi Splošno uredbo o varstvu podatkov – Uredba (EU) 2016/679). Če so v raziskavo povabljeni mladoletni, stari 15 let ali več, je treba pridobiti tudi njihovo izjavo.

Posebno pozornost je potrebno nameniti zaščiti osebnih podatkov oseb vključenih v raziskavo (omejiti dostop do identifikacije podatkov, obvezna anonimizacija zdravstvenih in drugih osebnih podatkov).

Izjava udeleženca je v vlogi lahko izjemoma izpuščena, v kolikor bi njegovo zbiranje predstavljalo nesprejemljivo tveganje za udeležence.

V kolikor se raziskava izvaja v okviru projekta, za katerega so bili že podani odgovori na vprašanja v zvezi z etiko s strani državne etične komisije, se lahko vlogi priloži projektna dokumentacija ter sklep / soglasje državne etične komisije.

Vlagatelj lahko po lastni presoji vlogi priloži dodatne dokumente.

IV. Elementi etične presoje

7. člen

Etična presoja se izvaja po naslednjih elementih in kriterijih:

1. Pridobivanje udeležencev je ustrezno:

- a. Udeleženci imajo možnost in so sposobni svobodno odločati o udeležbi.
- b. Udeleženci niso pod pritiskom za udeležbo.
- c. Udeležencem ni obljubljen nagrada, ki presega povrnitev stroškov.
- d. Udeležencem niso obljubljene nesprejemljive ter nerealne koristi in prednosti.
- e. Udeležencem je raziskava primerno predstavljena.
- f. Vlogi je priložen primer ustreznega protokola naslavljanja kandidatov.

2. Ustreznost metode:

- a. Predlagana metoda omogoča odgovoriti na zastavljeno raziskovalno vprašanje.
- b. Postopek ne predstavlja tveganj za telesno poškodbo udeleženca.
- c. Postopek ne vključuje nepotrebne ali pretirane izpostavljenosti psihološkemu tveganju.
- d. Postopek ne vključuje nepotrebne ali pretirane izpostavljenosti žaljivim ali čustveno obremenjujočim dražljajem in vsebinam.
- e. Vlogi je priložen primer dražljajev in instrumentov, razen v primeru predhodno ustrezno validiranih in strokovno preskušanih dražljajev in instrumentov.

3. Transparentnost raziskave:

- a. Udeleženci so seznanjeni z dejanskim namenom raziskave, razen v primeru točke c.
- b. Namen raziskave je ustrezno predstavljen pred izvedbo zbiranja podatkov.

- c. V primeru, da raziskava zahteva prevaro ali naivne udeležence, protokol vključuje ustrezen razbremenilni razgovor z udeležencem po izvedeni raziskavi (debriefing).
4. *Izredne razmere:*
    - a. V primeru izrednih razmer (prepoznavanje nevarnosti za udeleženca oz. ogroženosti udeleženca ali drugih oseb) je predviden in priložen ustrezen protokol obravnave.
  5. *Kompetence izvajalcev:*
    - a. Izvajalci raziskave imajo ustrezna znanja in kompetence za izvedbo raziskave.
    - b. Izvajalci imajo ustrezna dovoljenja za uporabo predlaganih instrumentov.
  6. *Ustrezno je poskrbljeno za zavestno in svobodno privolitev udeleženca za sodelovanje v raziskavi:*
    - a. Opredeljen je ustrezen postopek pridobitve Izjave o zavestni in svobodni privolitvi za sodelovanje v raziskavi.
    - b. Priložen je obrazec z vsemi potrebnimi elementi.
  7. *Ustrezno je poskrbljeno za varstvo osebnih podatkov:*
    - a. Podatki so hranjeni pod kodami, ki ne omogočajo identifikacije podatkov.
    - b. Informacije, potrebne za identifikacijo kod, so shranjene ločeno od podatkov.
    - c. Opredeljen je sprejemljiv rok za uničenje identifikacijskih kod.
    - d. V primeru, da deidentifikacija ni možna, je opredeljeno ustrezno arhiviranje podatkov.
  8. *Ustrezno je poskrbljeno za hrambo in arhiviranje podatkov.*
  9. *Časovni potek raziskave je sprejemljiv.*
  10. *Predlagana raziskava predvideva povratno poročanje o rezultatih udeležencem raziskave.*
    - a. Razširjanje in objave rezultatov ne povečujejo tveganega prenosa negativnih stereotipov o družbenih skupinah, ki so subjekt raziskovanja.
  11. *Predlagana raziskava zagotavlja, da bo izvedena v skladu z etičnimi načeli nediskriminatornosti in socialne pravičnosti:*
    - a. Kjer je relevantno, bodo v vzorcu zadostno zastopane različne skupine, s poudarkom na tistih, ki so običajno izključene.
    - b. V raziskovalnih načrtih, ki vključujejo participatorne mehanizme, naj se ustrezno obravnava udeležence do mere, ki jo metoda dopušča. Udeležencev ne obravnava kot objekte brez možnosti participacije.
  12. *Predlagana raziskava predvideva oceno morebitnih negativnih učinkov na raziskovalce in posledično ustrezno skrb za vse izvajalce raziskave.*

V. Postopek obravnave vlog

8. člen (oddaja vloge)

Vlagatelj odda vlogo v elektronski obliki na spletni naslov referata za študentske zadeve.

9. člen

KER pregleda vlogo ter preveri, če vsebuje vse potrebne dokumente in če dokumenti vključujejo vse zahtevane elemente. V kolikor je vloga popolna, KER o njej odloči v roku 30 dni.

Če oddana vloga ni formalno popolna, komisija pozove vlagatelja k dopolnitvi vloge. Vlagatelj je dolžan vlogo dopolniti najkasneje v 30 dneh od prejema poziva k dopolnitvi vloge.

V primeru kadar je potrebno vlogo dopolniti, začne rok teči naslednji dan od dopolnitve vloge.

10. člen (postopek presojanja in ocenjevanja)

Vloge za raziskave pregleda predsednik komisije, ki poroča ostalim članom komisije, obravnavajo pa jih vsi člani KER.

V primeru, da člani KER presodijo, da vloga v skladu z določili 5. člena, točke a, ne potrebuje presoje etične ustreznosti, komisija izda mnenje.

V primeru, da člani KER presodijo, da je vloga v skladu z določili 5. člena, točke b ali c, Komisija odloči v skladu z 11. členom tega Pravilnika.

V primeru, da komisija presodi, da vloga sodi v pristojnost državne etične komisije, vloge ne obravnavajo, temveč postopek s sklepom ustavijo in vlagatelja napotijo na državno etično komisijo.

Po potrebi se za obravnavo posamičnega primera lahko v komisijo na predlog predsednika komisije vključi dodatne zunanje sodelavce.

11. člen (odločitve o vlogi)

Možne odločitve komisije so:

- vloga je potrebno dopolniti,
- raziskava je etično ustrezna,
- raziskava ni etično ustrezna,
- področje raziskav presega pristojnost KER, zato Komisija vlagatelja napoti na državno etično komisijo.

12. člen (sledenje ustreznosti izvedbe raziskave)

Komisija lahko v prilogi potrdila o etični ustreznosti raziskave zahteva, da vlagatelj posreduje določene informacije ali podatke.

Komisija lahko prekliče soglasje v primeru resnih zapletov ali novih etičnih vprašanj.

VI. Pritožba

13. člen

V primeru, da se vlagatelj ne strinja z odločitvijo komisije, lahko v 8 dneh od vročitve zahteva ponovno presojo vloge s strani senata Univerze v Novem mestu.

Mnenje senata po ponovni obravnavi je dokončno.

VII. Zaveza raziskovalca

14. člen

Vloga predstavlja vlagateljevo zavezo izvedbi raziskave. Vsakršno odstopanje od potrjene vloge avtomatično razveljavi mnenje komisije.

V primeru, če je potrebno spremeniti elemente, predstavljene v vlogi, je potrebno za načrtovane spremembe še pred izvedbo raziskave pridobiti mnenje komisije. Komisiji se posreduje tudi obvestilo o morebitni predčasni prekinitvi raziskave in razlogih zanjo.

VIII. Končna določba

15. člen

Ta pravila začnejo veljati s 01.10.2022 in se objavijo na spletni strani UNM. Postopki etičnih presoj začeti pred uveljavitvijo tega Pravilnika se končajo po pravilih, ki so veljala do uveljavitve tega Pravilnika.

Številka: UNM FZV-231/2022

V Novem mestu, 07.07.2022

doc. dr. Nevenka Kregar Velikonja
predsednica komisije